

Nr 21.

Ankom till riksdagens kansli den 10 maj 1922 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av 18 kapitlet 13 § 2 momentet strafflagen.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 141, som behandlats av första lagutskottet, har herr *Engberg* hemställt, att riksdagen ville besluta, att 18 kapitlet 13 § 2 momentet strafflagen måtte upphävas.

Beträffande de skäl, motionären anfört till stöd för sin ifrågavarande hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Uti 18 kapitlet 13 § strafflagen, enligt dess ursprungliga lydelse, belades med straff utspridande av skrift, målning, teckning eller bild, som sårade tukt och sedlighet, liksom ock annan gärning, som sårade tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav uppkom.

Med anledning av en särskilt inom huvudstaden livlig propaganda i syfte att inom vidsträckta kretsar utbreda kännedom om s. k. preventiva medel och mana till deras användning, vilken propaganda ansågs innebära en allvarlig fara för ungdomens förförelse, utarbetades i början av år 1910 inom justitiedepartementet ett förslag till lag om ändrad lydelse av 18 kapitlet 13 § strafflagen. Enligt detta förslag skulle till nyssnämnda paragraf fogas ett andra moment av innehåll att den, som offentligen utställde eller förevisade föremål, som vore avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder af könsumgänge, eller genom offentligt tillkännagivande till salu utbjöde eller själv eller genom annan till försäljning kring-

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 9 saml. 1 avd. 19 häft. (Nr 21.) 1

förde sådana föremål, eller offentligen, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift, sökte förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelade anvisning om sättet för deras användande, skulle, ändå att gärningen ej vore sådan, som i 1 momentet sades, dömas efter ty där stadgades.

I samband därmed föreslogs en höjning av det i 1 momentet stadgade straffmaximum.

Departementschefen
den 29 april
1910.

Vid ärendets behandling i statsrådet den 29 april 1910 anförde föredragande departementschefen efter att hava lämnat en redogörelse för den uti ovannämnda lagrum enligt dess då gällande lydelse givna bestämmelsen:

»Visserligen torde det icke lida något tvifvel, att offentligt föredrag om preventiva medel. särskildt om det hålles inför en okritisk publik och innefattar öppen eller förtäckt uppmaning till deras användande, kan träffas af den angifna lagbestämmelsen och sålunda redan nu blifva bestraffadt. Men möjligt är ock, att föredrag med liknande innehåll kan klädas i den försiktiga form, att det faller utom de för straffbarhet nu i lag uppdragna gränser, äfven om faran för att andra däraf förledas till sedeslöshet må vara än så stor. Vidare torde ett utbudande till salu af preventiva medel, deras utställande för allmänheten och annonsering därom endast sällan ske på sådant sätt, att ansvar därför kan enligt gällande lag ifrågakomma. Men äfven ett dylikt offentligt utbudande innefattar otvifvelaktigt en fara för andras förförelse, som icke bör lämnas ur sikte och som tvifvelsutän är stor nog för att gälla såsom grund för ett med straffhot förenadt förbud mot dylikt offentligt salubjudande eller utställande.»

Departementschefen hemställde vidare, att då den mening icke torde sakna anhängare, att en lagstiftning av ifrågavarande beskaffenhet skulle kunna medföra fara för ökad utbredning av smittsamma könssjukdomar, medicinalstyrelsen ävensom den av Kungl. Maj:t tillsatta kommitté för avgivande av utlåtande och förslag rörande åtgärder för motarbetande av de smittsamma könssjukdomarnas spridning, den s. k. reglementeringskommittén, måtte anbefallas att skyndsammast avgiva utlåtande över förslaget.

Medicinalstyrelsen.

Uti med anledning härav infordrat utlåtande anförde medicinalstyrelsen, bland annat:

»I fråga om förhindrande af smittas spridning med tillhjälp af så kallade preventiva medel behöfver man tänka endast på de veneriska sjukdomarna och bland dem hufvudsakligen på syfilis och gonorrhé, vilka genom sina följder kunna blifva ödeläggande för den enskilde och för familjen. Tvenne synpunkter kunna därvid komma under öfvervägande: den ena, förhindrande af sjukdomsämnets öfverförande från individ till individ, den andra, förekommande af befruktning vid könsumgänge i fall, då kvinnan lider af syfilis i sådant stadium, att den med sannolikhet kan öfvergå på fostret och göra detta sjukt ända från födelsen.

Vidkommande den förra synpunkten lära i de allra flesta fall endast sådana

preventivmedel komma i betraktande, som äro beräknade för män. Ehuru användandet af dylika medel alldeles icke förlänar något säkert skydd mot smitta, vill medicinalstyrelsen icke förneka, att det medför en relativ trygghet vid orent köns-
 umgänge. Men å andra sidan vill det synas styrelsen uppenbart, att ett allmänt och ohöljdt utbudande af slika ting skulle till otukt förleda talrika ynglingar, som eljest af fruktan för smitta skulle därifrån afhållas; och de förleddes antal skulle stiga i samma mån, som känslan för tukt och sedlighet dels förslappades af en propaganda och en upplysningsverksamhet, sådana som man på sista tiden fått bevittna här i hufvudstaden, dels ock efterträddes af den råhet i sinnet, som själfva användandet af de preventiva medlen är ägnadt att alstra. Framför allt vore sexuella utsväfningar i ökad omfång att befara i större städer, å garnisonsorter och annorstädes, där mycken manlig ungdom är hopad.

Då härigenom antalet smittomöjligheter skulle ökas, då, såsom förut sagts och äfven framhållits af Dermatologiska sällskapet i Stockholm uti dess [här bifogade] flygblad 'Om de smittosamma könssjukdomarna', de preventiva medlen icke medföra något säkert skydd mot smitta vid köns-
 umgänge, och då därtill dylika medel lätteligen kunna af den oerfarne, trots gifna anvisningar, anbringas så, att de icke förläna något skydd alls, anser medicinalstyrelsen — ehuru väl några säkra beräkningar icke kunna göras i detta afseende — att vinsten af de preventiva medlens bruk af nämnda anledningar kan neutraliseras, ja, att rent utaf de smittosamma könssjukdomarna kunna vinna ökad spridning.

Från ifrågavarande medels förmåga att skydda mot öfverförande af smittosamma könssjukdomar torde alltså skäl ej kunna hämtas för ett underlåtande af lagstiftningsåtgärder till förhindrande af medlens offentliga utbudande och kringförande till försäljning.

Hvad därefter angår den andra af ofvan angifna synpunkter eller förebyggandet af syfilitiska barns födande till världen, förutsätta åtgärderna i detta syfte, för så vidt de stöda sig på användning af preventiva medel, ett fullt målmedvetet uppsåt och detta kan vara af den art, att det förtjänar respekteras. Men i sådana fall torde väl i regel läkares råd inhämtas, och tillkommer det då läkaren att pröfva och råda efter samvete och den medicinska vetenskapens läror.

Med afseende på lagförslagets formulering vill medicinalstyrelsen endast framhålla vikten af, att denna blifver så tydlig, att ingen tvekan kan uppstå om lärarnas vid de medicinska läroverken rätt att vid sin undervisning beröra äfven frågor om de preventiva medlen.

På grund af det anförda får medicinalstyrelsen uttala den meningen, att de så kallade preventiva medlens roll såsom skydd mot smittosamma könssjukdomar icke är af den betydelse, att hänsynen därtill bör ställa sig hindrande i vägen för stiftande af den lag, som i det till styrelsens utlåtande remitterade förslaget åsyftas.»

Den förutnämnda kommittén anförde i avgivet utlåtande, såvitt nu är ifråga: *Reglementeringskommittén.*

»Vissa slag af de s. k. preventivmedlen hafva, ehuru stundom opålitliga, visat sig äga värde för förhindrande af smittosamma könssjukdomars öfverförande. Den nu pågående propagandan för dessa medel syftar emellertid till något helt annat och vida mera än till förekommande af sjukdomstillstånd eller förhindrande af sjukliga anlags öfverförande. Den utgör en så uppenbar fara för ungdomens

förförelse och måste verka i så hög grad undergräfvande på allmän tukt och sedlighet, att i jämförelse därmed den betydelse, som nämnda medel kunna äga till förebyggande af sjukdomars spridning, får betraktas såsom underordnad. En lagstiftning till stävjande af denna propaganda anser kommittén därför vara önskvärd.

Tydligt är emellertid, att en sådan lagstiftning erbjuder stora svårigheter. Sålunda torde näppeligen ett lagbud af den nu ifrågasatta lydelsen vara tillfyllest för att i den med förslaget åsyftade omfattningen kunna stärfja nämnda propaganda. Under begreppet 'offentligen' torde nämligen icke kunna hänföras hållande af föredrag eller diskussioner inom föreningar och sällskap, hvarigenom kännedom om dessa medels användning lätteligen kan spridas i lika stor utsträckning som medelst offentliga möten. Ej heller skulle en så affattad lagbestämmelse utgöra hinder för försäljare af ifrågavarande föremål att medelst postledes eller på annat sätt till hemmen spridda reklamkort salubjudas dem. Medan den förra synpunkten är beaktad i den norska lagstiftningen, är den senare tillgodosedd i den danska.

Vid affattandet af ett lagbud på detta område är det enligt kommitténs mening angeläget, att därvid icke lägges hinder i vägen för en fullt objektiv, i icke otuktigt syfte lämnad redogörelse för dessa medel, t. ex. i en historisk, national-ekonomisk eller medicinsk framställning vare sig i skrift eller offentligt föredrag. Med hänsyn härtill torde en omredigering af förslagets senare del vara af nöden.»

En ledamot av kommittén var av skiljaktig mening och anförde:

»I allt väsentligt instämmande i ofvanstående, ansér jag likväl, att motverkan af de s. k. preventiv-medlens missbruk ej kan på annat sätt effektivt och inom vederbörliga gränser genomföras, än att de inrangeras bland varor, som endast vid apotek och mot legitimerad läkares recept kunna erhållas.

Jag hemställer med anledning häraf, att en bestämmelse härom kommer till stånd, hvilken bestämmelse inom rimlighetens gränser torde komma att utgöra ett skydd såväl för den af vetenskapsman meddelade undervisningen som ock för den legitimerade läkares ordination af dylika skyddsmedel.»

Lagrådet.

Då förslaget, som, sedan berörda yttranden inkommit, överlämnats till lagrådet för granskning, den 18 maj 1910 av lagrådet företogs till slutlig behandling, förenade sig justitieråden friherre *Marks von Württemberg* och *Petrén* samt regeringsrådet *Wall* om följande yttrande:

»Den propaganda för s. k. preventivmedel, som under senaste tiden förekommit här i landet, har från ett visst håll bedrifvits under sådana former, att den otvifvelaktigt medfört stor fara för ungdomens sedliga förvildning. Inför stora skaror af män eller kvinnor hafva i fråga om dessa medel hållits föredrag, i hvilka det ömtåliga ämnet behandlats på ett sätt, som varit i hög grad anstötligt och ägnadt att hos de mindre kritiska åhörarna utbreda en lättsinnig och ansvarslös åskådning i fråga om de för individerna såväl som för samhället betydelsefulla sexuella problemen och därmed sammanhängande ämnen.

Det är under dylika omständigheter förklarligt, om hos mången väckts tankar på ett ingripande från lagstiftningens sida i syfte att stärfja eller förhindra

nämnda propaganda, och om dessa tankar tagit form i ett förslag, sådant som det nu föreliggande.

Innan en lagstiftningsåtgärd af ifrågavarande art kommer till stånd, bör emellertid noga tillses, såväl huruvida den är ägnad att leda till det åsyftade målet, som ock huruvida den icke tilläfsventyrs är förenad med vådor och olägenheter, hvilka mer än uppväga de fördelar man tror sig uppnå. En undersökning häraf är desto mera angelägen, som förslaget tillkommit i anledning af ett individuellt, nyss inträffadt fall och under det omedelbara intrycket af den stämning det framkallat.

Förslagets viktigaste bestämmelse är den, som riktar sig mot offentliga, i tal och skrift förekommande yttranden, hvilka åsyfta förledande till bruk af preventiva medel eller innefatta meddelande af anvisning i fråga om deras begagnande.

Medan enligt gällande lydelse af 18 kap. 13 § strafflagen sådana yttranden kunna straffas allenast i händelse de sära tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse däraf kommer, skola de, enligt hvad i förslaget uttalas, beläggas med straff äfven när de ej kunna anses i nyssnämnda mening sårande för tukt och sedlighet.

Härvid är dock att märka hurusom den föreslagna bestämmelsen icke skulle kunna erhålla tillämpning å yttranden i tryckt skrift. I afseende å dessa måste nämligen tills vidare tillämpas tryckfrihetsförordningens bestämmelser, enligt hvilka för straffbarhet erfordras, att tukt och sedlighet sårats. Det torde visserligen få antagas vara åsyftadt, att tryckfrihetsförordningen framdeles skulle uti ifrågavarande hänseende bringas till öfverensstämmelse med den nu föreslagna lydelsen af 18 kap. 13 § strafflagen; men äfven om en dylik grundlagsändring skulle efter någon tid komma till stånd, måste det betraktas såsom i viss mån oegentligt och menligt för lagens helgd, att under mellantiden yttranden af här förutsatta art ansåges tillåtna där de spredes i tryck, men straffades när de förekomme i muntlig framställning.

Långt viktigare äro emellertid de principiella betänkligheter, som låta sig anföra mot att öfver hufvud belägga med straff sådana framställningar rörande preventivmedel, som icke i strafflagens mening sära tukt och sedlighet. Det borde knappt behöfva framhållas, att spørsmålet härom ingalunda sammanfaller med frågan om dessa medels skadlighet ur samhällets synpunkt. Det betraktas i vår tid icke såsom en statens sak att undertrycka hvarje mening, hvars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Historiens lärdomar hafva tillräckligt ådagalagt de sorgliga konsekvenserna af en sådan uppfattning rörande samhällsmaktens uppgift. I hvarje tidevarf, men framför allt i en brytningstid sådan som den nuvarande, måste det inträffa, att uppfattningen om hvad som länder till enskildt och allmänt väl till den grad skiftar, att meningar, som omfattas af vissa samhällsmedlemmar eller samhällsgrupper, af andra betraktas såsom i högsta grad fördärliga. Skulle dessa meningar taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och bära i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, så vida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, inskrida med straff eller andra tvångsmedel. Men i öfrigt bör enligt nutida, på dyrköpt erfarenhet grundad uppfattning staten i det längsta möjliga afhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Från en dylik utgångspunkt kan det icke vara riktigt att genom straffbud söka fullständigt utesluta preventivmedlen från den offentliga dis-

kussionens område. Enhvar, som i någon mån sysselsatt sig med de nationalekonomiska befolkningsspörsmålen och därmed sammanhängande sociala frågor, vet, att spörsmålet om önskvärdheten af folkökning ingalunda hör till de samhällsproblem, som en gång för alla vunnit en enkel, oemotsäglich lösning; och skulle han hafva bildat sig en än så bestämd mening rörande de ekonomiska, sociala eller politiska vådorna af nativitetens afsiktliga begränsande, så vore därifrån ett stort och måhända ödesdigert steg till den ståndpunkten, att hvarje offentligt uttalande till förmån för preventivmedel borde förbjudas och straffas.

Ett sådant undertryckande ifrågasättes näppeligen i afseende å andra läror, som stå i skarp motsats med de bestämmandes uppfattning om det allmänna bästa. Den, som t. ex. anser ett fullständigt förverkligande af socialismens principer innebära en olycka för samhället och mänskligheten, finner det ej gärna möjligt eller önskvärdt att med tvångsmedel inskrida mot de socialistiska lärornas förkunnande, ehuru det måste vara honom klart, att deras allmänna spridande kan medföra stor fara för det samhälle, som hans öfvertygelse bjuder honom att försvara. Den, som i religionen eller dess bestående former ser ett outhärligt villkor för samhällets och dess medlemmars andliga hälsa och välfärd, eller som i hvarje fall bekymras öfver den andliga och sedliga rotlöshet, hvartill ett hastigt och hänsynslöst undanträngande af den häfdvunna religiösa uppfattningen kan gifva upphof, lär knappt tänka sig möjligheten af något lagens inskridande mot den, som, utan att göra sig skyldig till gäckeri eller smädelse, angriper religionen eller vissa tros-läror. Och den, som tror ett fullständigt rusdrycksförbud vara nödvändigt för folkets räddande från undergång, lär väl ej sträcka sina önsknings därhän att, sedan förbudet genomförts, hvarje meningsyttring rörande olägenheter, som det ansåges medföra, skulle förbjudas och straffas.

Det erkännande af yttrandefriheten, hvartill samhället sålunda nått fram, hämtar sitt berättigande ur flere särskilda förhållanden. Viktigare än något annat är måhända det faktum, att ett genomförande af grundsatsen om samhällets befogenhet och plikt att söka undertrycka villomeningar visat sig i många fall leda till de mest beklagansvärda misstag. Till den nuvarande samhällsordningens förtjänster torde det böra räknas, att den, i känslan af att de fördelar, yttrandefriheten ur nämnda och andra synpunkter medför, öfverväga olägenheterna, vetat att i det stora hela hålla yttranderätten i helgd, äfven när såsom i förevarande fall frestelse till dess inskränkande legat nära till hands. Andra samhällsformer kunna måhända medföra ett återfall i forna tiders tvång; men att för närvarande inskränka möjligheten af det meningsutbyte, som ledes af allvarliga bevekelsegrunder, synes ej utan tvingande skäl kunna förordas.

Att vidare ingå på hithörande principspörsmål kan nu ej ifrågakomma. Dock torde det vara på sin plats att här framhålla, hurusom i våra dagars samhälle lagens helgd lätt kan komma att lida, om lagstiftningen börjar anlitas för undertryckande af meningar, som ej innefatta kränkning af någons rätt eller uppbyggande till otillåtna handlingar eller till ett tygellöst lefnadssätt men likväl af flertalet anses samhällsfarliga. Redan ett första steg på denna väg kan ur nämnda synpunkt vara betänkligt, och skulle det, såsom lätt kan befaras, komma att följas af andra försök att låta lagens maktspråk träda i stället för upplysning och andlig fostran, är det fara värdt, att lagens auktoritet, som i våra dagar behöver i högsta möjliga grad upprätthållas, komme att väsentligen försvagas.

Måhända ville man mot det nu anförda invända, att, när det gäller frågan

om yttrandefrihetens gränser, de sexuella spörsmålen intaga en särställning, som påkallar mera vidtgående begränsning af yttranderätten än på andra områden bör ifrågakomma. Sant är, att när gällande strafflag likasom främmande lagar med straff belägger uttalanden, som sära tukt och sedlighet och kunna leda till andras förförelse, detta innebär, att även ett i och för sig icke osedligt uttalande kan blifva straffbart med hänsyn till de förhållanden, hvarunder det framförts. Att sålunda bestraffa en framställning af de preventiva medlen, hvilken, ehuru möjligen fri från otuktigt syfte, dock med hänsyn till de omständigheter, hvarunder den förekommit, är att anse såsom sårande för tukt och sedlighet, lär ej heller kunna utgöra något obehörigt ingrepp i yttranderätten. Men en annan sak är att af hänsyn till den allmänna sedligheten förbjuda äfven en taktfull, allvarlig och tydligen från hvarje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten af preventivmedels användande under vissa omständigheter. Den fara för utbredande af osedlighet eller för nativitetens aftagande, som kan vara förenad äfven med en sådan framställning, må — om den ock från en del håll öfverdrifves — dock ej förnekas eller underskattas. Men den hör till de vådor, som ej lämpligen kunna på lagstiftningens väg förekommas, utan för hvilkas motverkande andra medel böra tagas i anspråk.

För att bedöma lämpligheten af ett absolut förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrifvande är det af nöden att göra sig redo för alla de konsekvenser ett dylikt förbud medför. Dessa hafva i viss mån påpekats i de utlåtanden, som redan afgifvits öfver förslaget. I medicinalstyrelsens utlåtande har ur medicinsk synpunkt erinrats, att fall förekomma, där användandet af preventivmedel sker i ett syfte, som förtjänar respekteras, samt att inskränkning ej borde göras i de vid medicinska läroverk anställda lärarnes rätt att vid sin undervisning beröra äfven frågor om de preventiva medlen. Och i ett annat utlåtande har framhållits angelägenheten af att hinder icke läggas i vägen för en fullt objektiv, i icke otuktigt syfte lämnad redogörelse för dessa medel, t. ex. i en historisk, nationalekonomisk eller medicinsk framställning, vare sig i skrift eller offentligt föredrag. Befogenheten af dessa erinringar synes ovedersäglig. Hvad beträffar det af medicinalstyrelsen tillstyrkta förbehållet förefaller emellertid uppenbart, att om det skall vara tillåtet att vid den officiella medicinska undervisningen beröra frågor om de preventiva medlen, det icke rimligen kan förbjudas att i litteraturen behandla dessa frågor ur medicinsk synpunkt. Och skulle, såsom i det senare af nämnda utlåtanden med fog påpekats, det för uppnående af syftet med den ifrågasatta lagstiftningen vara af nöden, att densamma utsträcktes att gälla äfven föredrag och diskussioner inom slutna sällskap och föreningar, måste det förefalla stötande, om härvid ej skulle göras undantag åtminstone för läkaresällskap och andra medicinska föreningar. Vill man från den tillämnade straffbestämmelsen göra undantag för historiska, nationalekonomiska eller därmed jämförliga framställningar, är det svårt att tänka sig någon annan begränsning af undantaget än den, helt visst ganska sväfvande, att framställning, som ej skedde i otuktigt syfte eller eljest på grund af omständigheterna kunde anses sårande för tukt och sedlighet, icke skulle drabbas af bestämmelsen. Med en dylik begränsning skulle emellertid det nya stadgandet knappast komma att inrymma andra fall än som enligt lagens nuvarande lydelse kunna bestraffas.

Till hvad nu blifvit yttradt i fråga om förbud mot preventivmedlens offentliga förordande eller beskrifvande må läggas, att man i allmänhet ej heller i främ-

mande länder tilltrött sig att principiellt förbjuda dessa medels behandlande i tal eller skrift. Strafflagarnas bestämmelser mot råa och anstötliga yttranden torde i de flesta länder bereda möjlighet att åtkomma framställningar af uppenbart otuktig beskaffenhet, och framställning, som öppet eller förtäckt innefattar affärsmässig reklam för vissa slags varor af hithörande art, drabbas i en del länder af speciella ansvarsbestämmelser. Längre synes man i allmänhet, åtminstone hittills, ej hafva ansett sig böra gå. Såvidt nu kunnat utrönas har — om man bortser från ett enstaka engelskt rättsfall — endast i ett land, nämligen Norge, staten lagt hinder i vägen för möjligheten att öfver hufvud offentligen behandla frågan om preventivmedel. I Norges nu gällande strafflag likasom dessförinnan i en lag af år 1891 har upptagits ett ovillkorligt förbud mot offentliga framställningar rörande preventivmedlen. Men den omständigheten, att sålunda i ett främmande land ett dylikt förbud sedan någon tid förekommit, synes ej vara tillfyllest att vederlägga de betänkligheter, som i det föregående gjorts gällande mot införande i vårt land af ett liknande förbud. Särskildt bör framhållas, att under de öfverläggningar, som i Norge föregått bestämmelsens införande, uttalats, att densamma trots sin generella omfattning ej behöfde eller borde föranleda åtalande af vetenskapliga framställningar rörande preventivmedlen. Dylika uttalanden hafva sin grund i en uppfattning af den offentliga åtalsplikten, som gör sig gällande i Norge såväl som i flera andra länder, men som är främmande för vår lagstiftning och rättsåskådning.

Med hänsyn till hvad i det föregående blifvit anfördt kan det här åsyftade förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel icke tillstyrkas. Åtminstone torde, innan ett sådant förbud meddelas, böra tillses, i hvad mån gällande lagstiftning medför skydd emot yttranden, som lämpligen kunna straffas.

Utöfver nämnda förbud innefattar det remitterade förslaget stadgande om straff för den, som offentligen utställer eller förevisar eller genom offentligt tillkännagifvande till salu utbjuder eller själf eller genom annan till försäljning kringför preventiva medel.

Hvad vidkommer offentligt utställande eller förevisande af dessa medel, torde ett sådant förfarande i alla de fall, då skada däraf kan föranledas, vara straffbart redan enligt gällande lag. Den föreslagna bestämmelsen i detta hänseende synes därför vara öfverflödig.

Beträffande åter förbudet mot ifrågakomma medels utbjudande till salu genom offentligt tillkännagifvande torde ur sedlighetens och den offentliga anständighetens synpunkt kunna till stöd för detsamma anföras starka skäl, hvilka måhända öfverväga de invändningar, som från andra synpunkter kunna framställas däremot. Skall förbudet blifva af någon större praktisk betydelse, torde det emellertid vara nödigt, att detsamma utsträcker att afse jämväl försändande till allmänheten genom posten eller annorledes af priskuranter och annat, hvarigenom preventivmedel salubjudas. Därjämte erfordras uppenbarligen, att tryckfrihetsförordningen ändras. I annan händelse kommer straffbestämmelsen att gälla allenast i fråga om skrifna tillkännagifvanden uti ifrågavarande syfte, under det att de tryckta lämnas straffria. En dylik anordning synes vara så stötande, att det knappast torde böra ifrågakomma att vidtaga ändring i strafflagen i detta hänseende, förr än motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningen kan genomföras.

Mot det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning af de nämnda medlen torde icke något vara att erinra, men tvifvelaktigt synes vara,

huruvida detta förbud är af den betydelse, att en ändring i strafflagen bör vidtagas enbart för genomförandet däraf.

Bestämmelserna i det föreslagna nya momentet i paragrafen angifvas röra icke allenast preventiva medel utan äfven föremål, som äro afsedda för otuktigt bruk. Såvidt angår de med sistnämnda uttryck åsyftade föremål lära emellertid bestämmelserna vara utan nämnvärd betydelse. Uti de i momentet angifva fall torde nämligen, då fråga är om sådana föremål, gärningen i regel vara straffbar redan enligt gällande lag.

Det remitterade förslaget innebär slutligen en höjning af paragrafens straffmaximum. Att brott, som falla under denna paragraf, kunna antaga sådana former, att de förtjäna högre straff än hvad lagen nu medgifver, är måhända riktigt. Men äfven härvidlag kan ifrågasättas, huruvida, för den händelse de tilltänkta förändringarna i paragrafen i öfrigt icke blifva genomförda, tillräckliga skäl finnas att för närvarande göra ändring i straffskalan. Skall emellertid sådan ändring ske, torde, till undvikande af mindre väl afpassad straffmätning, den nuvarande straffskalan böra bibehållas som den normala, och det högre, straffmättet blifva tillämpligt allenast då synnerligen försvärande omständigheter föreligga.»

Justitierådet *Quensel* anförde:

»Å ena sidan synes, såsom medicinalstyrelsen framhållit, förslaget allt för vidtgående därutinnan, att detsamma lägger hinder i vägen för att i den medicinska undervisningen frågan om de preventiva medlen offentligen behandlas.

Å andra sidan synes, såsom den i ärendet hörda kommitté anmärkt, förslaget icke tillräckligt effektivt. Om någon söker förleda till användande af föremål, hvarom fråga är, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande, drabbas han nämligen af straff, endast om hans åtgärder vidtagits offentligen. Samma åtgärder torde emellertid vara lika ägnade att väcka betänkligheter, om de äga rum inom andra slutna sällskap eller föreningar än läkaresällskap eller medicinska föreningar.

Hvad ofvannämnda kommitté påpekat i fråga om utbudande till försäljning medelst kringstända reklamer synes likaledes värdt beaktande. Då tryckta meddelanden ej lära kunna träffas af föreliggande lagstiftning, skulle väl upptagande däri af ett straffbud, som afsåge kringstända reklamer, för närvarande komma att sakna större betydelse. Men då det är att förutse, att förslaget, därest det antages, snarast möjligt efterföljes af ändringar i tryckfrihetsförordningen, torde det vara af vikt, att strafflagen så affattas, att dess bestämmelser komma att motsvara dem, hvilkas införande i tryckfrihetsförordningen kan anses önskvärdt.

Jag tillstyrker alltså, att förslaget måtte omarbetas i nu angifna hänseenden.»

Sedan förslaget i anledning av de framställda anmärkningarna i vissa delar undergått omarbetning, anmäldes ärendet den 20 maj 1910 åter i statsrådet, därvid föredragande departementschefen anförde, bland annat:

»Förslagets viktigaste bestämmelse — förbudet mot offentligt förledande till preventivmedels användande eller offentligt lämnade anvisningar om sättet för sådana medels användande — har af lagrådets flesta ledamöter afstyrkts hufvud-

Departementschefen
den 20 maj
1910.

sakligen på den grund, att ett dylikt förbud skulle göra intrång på den yttrandefrihet, som bör vara medborgarnas rättighet. Ifrågavarande ledamöter af lagrådet medgifva, att bestraffande af en framställning af de preventiva medlen, hvilken är sårande för tukt och sedlighet, ej utgör något obehörigt ingrepp i yttranderätten, men de finna en från hvarje otuktigt syfte fri framställning rörande lämpligheten af att preventivmedel under vissa omständigheter användas icke böra på grund af vådan för den allmänna sedligheten drabbas af förbud.

Denna uppfattning kan jag ej dela. Att en framställning af det senare slaget, huru fri från omoraliska motiv den än må vara, kan vara i hög grad ägnad att förvilla de sedliga begreppen på det sexuella området, lärer ej kunna förnekas, och den sociala fara, som därigenom uppstår, är af sådan art, att hela folkets såväl andliga som fysiska hälsa allvarligt äventyras. I fråga om de högeligen samhällsvådliga verkningar, som följa af folkets tillbakagång i sexuell moral, tala historiens lärdomar ett alltför tydligt språk. Behjärtar man detta, kan jag för min del ej med hänsyn till yttrandefriheten finna den fordran å de enskilda medborgarna oberättigad, att de afhålla sig från uttalanden i tal eller skrift, hvilka, om än icke tillkomna i osedligt syfte, dock bland allmänheten sprida det fördärf, som för nationens bestånd är kanske det allra farligaste.

Att icke hvarje offentlig framställning rörande de preventiva medlen bör förbjudas, kan jag dock medgifva. I den offentliga undervisningen vid de medicinska läroverken böra hithörande frågor fortfarande få behandlas; och äfven för andra fall är måhända, såsom i afgifna utlåtanden öfver förslaget blifvit framhållet, ett ovillkorligt förbud ej alltid på sin plats. För att förebygga, att förbudet komme att drabba hvad jag skulle vilja benämna fullt legitima framställningar i ämnet, har jag tänkt mig bestämmelsens affattning lämpligen kunna ändras därhän, att framställningar af ifrågavarande slag blefve underkastade förbud, endast om de skedde 'under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse däraf kommer'.

Vidtages sådan ändring i förslaget, synes mig de af lagrådets flesta ledamöter anförda principiella betänkligheter mot förslaget i förevarande del icke vidare kunna tillmätas den betydelse, att förslaget på grund däraf bör förfalla.

Beträffande de öfriga föreskrifterna i förslaget hafva ej heller de blifvit af lagrådets flesta ledamöter tillstyrkta. Genom dessa bestämmelser skulle dock, i den mån genom lagstiftning lämpligen kan ske, en damm sättas för den smutsiga trafik, som i vinningslystet syfte drifves med utbudande till allmänheten af preventiva medel och som icke kan med nuvarande lagstiftning åtkommas. Att dylika medels salubjudande genom offentliga meddelanden och deras kringförande till försäljning för närvarande i allmänhet icke är straffbart, erkännes i det yttrande, lagrådets flesta ledamöter afgifvit, och dylika åtgärder innefatta obestriddigen ett det allra kraftigaste handtag till sedeslöshetens befrämjande. Hvad i yttrandet anföres mot en lagstiftning till stärfjande af nämnda trafik har icke öfvertygat mig om vare sig obehöfligheten eller kraftlösheten af de härutinnan ifrågasatta bestämmelser. Jag vidhåller därför min åsikt om deras önskvärdhet. I anledning af gjord erinran torde emellertid sådan ändring i förslaget böra vidtagas, att med tydlighet må framgå, att jämväl utbudande till försäljning af preventivmedel genom kringstända reklamer skall vara underkastadt straff.

Såsom en gifven vinst af den ifrågasatta lagändringen skulle jag äfven vilja

beteckna, att därigenom vunnas ett klart och otvetydigt lagbud i ifrågavarande hänseende. Gällande lag torde knappast kunna i sådant afseende anses fullt tillfredsställande, och senaste tidens eriarighet har ådagalagt önskvärdheten af lagstadganden, som äro begripliga äfven för dem, hvilka vilja i dessa frågor tangera det tillåtnas yttersta gränser.»

Det sålunda omarbetade förslaget blev därefter genom proposition, *Proposition till 1910 års riksdag.* nr 223, förelagt 1910 års riksdag.

Uti en med anledning av propositionen inom första kammaren väckt *Motion vid 1910 års riksdag* motion, nr 91, hemställde herrar *C. H. von Mentzer* och *K. J. Ekman*, att riksdagen ville, med ändring av det utav Kungl. Maj:t framlagda förslaget, giva ifrågavarande lagrum sådan lydelse, att detsamma komme att rikta sig jämväl mot själva försäljandet eller tillhandahållandet av ifrågakomna medel från butik eller nederlag samt mot tillhandahållandet av sådana föremål enskilda emellan, även om det ej ägde rum genom kringförande till avsalu. Motionärerna hänsköt emellertid även till övervägande den tanken, att, med hänsyn till läkarvetenskapens krav, undantag från de föreslagna bestämmelserna skulle kunna göras för försäljning eller utlämnande av här avsedda föremål från apotek efter legitimerad läkares ordination.

Lagutskottet hemställde i avgivet utlåtande, nr 52, att propositionen *Lagutskottet 1910.* måtte av riksdagen bifallas, samt att berörda motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Till stöd för denna hemställan anförde utskottet, bland annat:

»Lika med föredragande departementschefen och med hänsyn till hvad af honom blifvit anfördt finner utskottet en lagstiftning, som tydligare och effektivare än gällande lag vänder sig mot de samhällsfarliga förhållanden, hvarom här är fråga, vara af behovet påkallad.

Hvad först angår offentligt utställande eller förevisande af ifrågavarande föremål har lagrådet framhållit, att sådant redan enligt gällande lag torde vara straffbart i alla de fall, då skada däraf kan föranledas. Men äfven om så skulle vara händelsen, läser, då tvekan härom icke är utesluten, ett förtydligande i nämnda afseende icke kunna anses annat än lämpligt.

Beträffande därefter förbudet mot ifrågakomna föremåls utbudande till salu genom tillkännagifvande för allmänheten har lagrådet framhållit, att ur sedlighetens och den offentliga anständighetens synpunkt till stöd för detsamma kunde anföras starka skäl, hvilka måhända öfvervägde de skäl, som från andra synpunkter kunde framställas däremot, samt beträffande det ifrågasatta förbudet rörande kringförande till försäljning af nämnda föremål, att något däremot icke syntes vara att erinra. De skäl, som det oaktat bestämt lagrådet för att afstyrka den föreslagna lagstiftningen i sist berörda delar — nämligen i förra fallet, att densamma ej omedelbart finge afseende å tryckt skrift, och i senare fallet betydelselösheten af ett förbud ensamt mot kringförande till försäljning — synas utskottet emot det äfven

af lagrådet erkända befintliga samhällsbehovet i det omförmälda afseendet icke förtjäna beaktande.

Vidkommande därefter förslaget, i hvad det afser sådant förledande till användande af ifrågavarande föremål eller meddelande af anvisning om sättet för deras användande, att allmän fara för andras förförelse däraf kommer, lär i många eller kanske i de flesta fall straff därå följa redan enligt gällande lag. Att detta icke alltid blir fallet, torde dock kunna anses antagligt. Vid sådant förhållande och då det enligt utskottets mening måste vara en ovillkorligen hjudande plikt för samhället att reagera mot en dylik fara och de skadliga verkningarna däraf, synes utskottet den föreslagna lagstiftningen äfven i denna del vara önskvärd. Att ett sådant reagerande inom föreslagna gränser skulle, såsom man sökt göra gällande, innebära ett obehörigt ingrepp i yttrandefriheten i tal och skrift, synes utskottet icke kunna med större fog åberopa emot den nu föreslagna än emot den redan gällande lagstiftningen på detta område. Enligt hvad som framgår af exempel från främmande länders lagstiftning i detta ämne, har man ej heller där ansett sig af nämnda hänsyn förhindrad från mer eller mindre ingripande åtgärder i den riktning, hvarom här är fråga.

Lika med de i ärendet hörda myndigheter finner utskottet det vara av vikt, att hithörande frågor fortfarande få behandlas i den offentliga medicinska undervisningen liksom eljest under omständigheter, som icke äro ägnade att medföra sådan fara, som här förutsatts. Med den affattning, som i sådant syfte givits åt förslaget, synes icke heller hinder i nämnda hänseende kunna komma att möta.»

Vid utskottets utlåtande funnos fogade reservationer,

1:o) av herrar *Pettersson* i Södertälje, *Jansson* i Edsbacken och *Olsson* i See, vilka hemställde, att riksdagen, med avslag å propositionen, måtte i anledning av densamma i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning taga under öfvervägande, vilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas i syfte att på ett verksamt sätt motarbeta den fara för vårt folks sedliga liv, som vore förenad med den framträdande propagandan för användning i otuktigt syfte av s. k. preventiva medel, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill detta öfvervägande kunde föranleda, ävensom att omförmälda motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Till stöd för denna hemställan anförde herrar *Pettersson* i Södertälje och *Jansson* i Edsbacken, bland annat, följande:

»Det lagförslag Kungl. Maj:t förelagt Riksdagen — — — — —
— — — synes i flere afseenden vara mindre tillfredsställande. Hvad sålunda till en början beträffar förslaget att med straff belägga yttranden i tal eller skrift, hvilka åsyfta att förleda till bruk af preventiva medel eller innefatta anvisning om sättet för deras användande, måste man enligt vår mening beakta de tungt vägande principiella betänkligheter, som af lagrådet framställts mot att öfver hufvud belägga med straff sådana framställningar rörande preventivmedlen, hvilka icke i strafflagens mening sära tukt och sedlighet. Helt visst kunna allvarliga och etiskt berättigade framställningar i detta ämne förekomma, hvilka möjligen i strid mot

framställarnes syfte kunna medföra en viss fara i det afseende, som i lagförslaget omförmåles, men hvilka dock icke böra drabbas af straff. För att inse detta behöfver man endast erinra sig, att användandet af preventiva medel under vissa omständigheter måste af hygieniska (medicinska) skäl anses berättigadt, samt att frågan om den nationalekonomiska innebörden af nativitetens afsiktliga begränsande ännu icke vunnit någon slutgiltig lösning. Men äfven om de medicinska och nationalekonomiska meningar, som i detta afseende i allvarligt syfte framföras, skulle af det stora flertalet betraktas som villomeningar, är det enligt vår öfvertygelse oriktigt att använda strafflagen såsom ett medel till deras undertryckande.

En annan tungt vägande invändning mot Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag är, att det otvifvelaktigt skulle visa sig vara i hög grad overksam för vinnande af det därmed afsedda syftet. I sådant afseende har redan lagrådet erinrat, att den föreslagna straffbestämmelsen icke skulle kunna erhålla tillämpning å tryckt skrift, förrän tryckfrihetsförordningen blifvit i erforderliga afseenden ändrad, hvilket som bekant kan ske först år 1912. — — — — —

Men äfven om den föreslagna lagen framdeles kompletterades med motsvarande ändrig i tryckfrihetsförordningen, skulle den ändock blifva i väsentlig mån ineffektiv. Det är nämligen känt, att såsom medel i syfte att förekomma lifsfrukt i följd af samlag kunna användas icke endast i vissa för ändamålet särskildt afsedda 'föremål', utan äfven åtgöranden, hvilka icke förutsätta sådana, och det har uppgifvits, att dylika åtgöranden, om de iakttagas med vederbörlig omsorg, kunna vara fullt lika verksamma som de antydda föremålen. Om nu all propaganda för spridande af kännedom om och manande till användning af de preventiva 'föremålen' förbjudes och belägges med straff, så innebär detta gifvetvis icke något hinder för dem, som så önska, att fortfarande inom lika vidsträckt kretsar agitera för bruket af sådan preventiv behandling, som icke förutsätter dylika föremål. Och det är ej omöjligt, att under sådana förhållanden tekniken för sistnämnda arter af preventiva åtgärder kommer att utvecklas och fullkomnas. Det förefaller icke lockande att med en dylik eventualitet för ögonen gå till den lagstiftning, hvartill Kungl. Maj:t nu inbjudit Riksdagen.

Hvad som nu anförts om den föreslagna lagens ineffektivitet gent emot muntligt eller skriftligt förledande till användande af preventiva medel eller anvisning om sättet för deras användande gäller i tillämpliga delar även den del af förslaget, som stadgar straff för utbudande af dylika föremål till salu eller deras kringföring till försäljning.

Vidkommande slutligen den del af förslaget, som afser införande af straff för offentligt utställande eller förevisande af föremål, hvarom här är fråga. så är, såsom lagrådet påvisat, ett sådant utställande eller förevisande redan nu belagdt med straff, då skada däraf kan följa.

Att äfven de ofvan omförmälda åtgärderna — försök att förleda till preventiva föremåls användande eller anvisning därom under förhållanden, som medföra allmän fara för andras förförelse, samt sådana föremåls salubjudande — redan nu hemfalla under strafflagen, därest dessa åtgärder 'såra tukt och sedlighet', häfdas ej blott av lagrådet, utan äfven af chefen för justitiedepartementet i hans anförande till statsrådsprotokollet den 29 april 1910.

Då således den föreslagna lagen å ena sidan är ägnad att medföra en viss fara för den yttrandefrihet i allmänna frågor, som det ligger i samhällets välförstådda intresse att skydda och upprätthålla, samt å andra sidan måste komma att visa

sig väsentligen överksam till afvärjande af den fara för ungdomens förförelse till otukt, som den omförmälda propagandan medför, och då samhället icke heller nu är alldeles utan vapen mot densamma, synes det oss ej vara välbetänkt att nu antaga lagen. Långt ifrån att gagna skulle densamma kunna lända till skada genom att äfventyra rättsordningens helgd, då det mycket snart skulle visa sig, att lagstiftningens luckor lämnade dem, som drifva denna osmakliga agitation, alltför bekväma tillfällen att fortsätta sin verksamhet.

Härvid framställer sig emellertid den frågan: kan icke något från statsmyndigheternas sida åtgöras i syfte att motarbeta denna fara för ungdomens sedliga förvildning? Till svar härå må till en början erinras, att lagstiftningens betydelse såsom ett medel att inplanta tukt och sedlighet i människorna icke bör öfverskattas. Naturliga anlag samt allvarlig fostran i hem och skolor äro härvid mycket starkare bestämmande faktorer. Saknas dessa, kunna statsåtgärder till sedlighetens värnande visa sig fullständigt kraftlösa. Härmed är dock ingalunda förnekadt, att statsmyndigheterna såväl genom lagstiftning som genom andra åtgärder kunna i viss mån aflägsna de faror, som hota folket genom sedligt förfall, tuktlöshet och utsväfningar. I främsta rummet ledes härvid tanken till folkupplysningen i alla dess olika former såsom ett medel att sprida kunskap såväl om sedlighetens grundläggande betydelse för individens och folkets hälsa och lycka, som ock om folkökningens nödvändighet såsom villkor för vårt folks framtid. Därjämte tillåta vi oss framhålla, att alla åtgärder i syfte att bereda de sämst ställda medborgarna bättre utkomstmöjligheter och utsikter att tidigt bilda egna familjer och egna hem äro i hög grad ägnade att motarbeta lockelserna till tygellöshet och promiskuitet på det sexuella området. Allt som kan befordra och stärka hemlifvet blir också till ett värn för sedligheten.»

2:o) av herr *Lindhagen*, som på anförda skäl föreslog, att varken propositionen eller omförmälda motion måtte av riksdagen bifallas; samt 3:o) av herr *Widén*.

Vad utskottet föreslagit blev av riksdagen bifallet, av första kammaren utan votering samt av andra kammaren med 110 röster mot 96, vilka tillföllo den av herr *Pettersson* i Södertälje m. fl. avgivna reservationen.

I överensstämmelse med det av riksdagen sålunda antagna förslaget utfärdades den 10 juni 1910 lag om ändrad lydelse av 18 kapitlet 13 § strafflagen. Genom denna lag erhöll berörda lagrum följande lydelse:

»Sprider någon ut skrift, målning, teckning eller bild, som tukt och sedlighet sårar; straffes med böter eller fängelse. Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förgelse eller fara för andras förförelse därav kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; eller under sådana förhållanden, att allmän fara

för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspredande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.»

Frånsett en år 1911 verkställd ändring av första momentet i nyssnämnda paragraf, har densamma efter den 10 juni 1910 bibehållits oförändrad.

Genom en år 1912 definitivt antagen ändring i tryckfrihetsförordningen bragtes dess föreskrifter på ifrågavarande område i överensstämmelse med 2 momentet i meromnämnda strafflagsparagraf.

Motionären föreslår nu, såsom ovan nämnts, att riksdagen måtte för sin del upphäva berörda paragrafs 2 moment. Uti en till annat utskott hänvisad motion, har motionären därjämte hemställt, att en motsvarande ändring måtte vidtagas i tryckfrihetsförordningen. Motionären.

Såsom av det anförda framgår, kriminaliseras genom ifrågavarande lagrum två grupper av förfaranden med föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge, även om dessa förfaranden *icke såra tukt och sedlighet*. I första rummet omförmälas sålunda vissa gärningar, som beläggas med straff *oberoende av om de framkalla fara för andras förförelse*. Till denna grupp hänföras offentligt utställande eller förevisande av föremål utav nu angivna slag, utbudande till salu av sådana föremål genom utspredande av skrift eller annat tillkännagivande för allmänheten samt kringförande till försäljning av dylika föremål. I andra rummet talar lagen om handlingar, som för sin straffbarhet förutsätta, att de begås under sådana förhållanden, att *allmän fara för andras förförelse därav kommer*. Till denna grupp räknas försök att förleda till användande av dylika medel och meddelande av anvisning om sättet för deras användande, vare sig muntligen eller genom utspredande av skrift. Utskottet.

Den viktigaste av berörda bestämmelser är givetvis, såsom vid lagens tillkomst inom lagrådet påpekats, den, som riktar sig mot *offentliga i tal eller skrift förekommande yttranden, vilka söka förleda till användande av preventiva medel eller innefatta meddelande av anvisning om sättet för deras beqaqnande*. Beträffande de starka principiella betänkligheter, som möta mot att över huvud belägga med straff sådana framställningar rörande dylika medel, som icke i strafflagens mening såra tukt och sedlighet, får utskottet hänvisa till vad lagrådets flertal härutinnan anført. De av majoriteten inom lagrådet framställda anmärkningarna äga enligt utskottets mening giltighet jämväl ifråga om nu gällande lag, oaktat densamma, i motsats till det till

lagrådet överlämnade förslaget, belägger med straff yttrande av nu ifrågasvarande innehåll, endast då det fälles under sådana omständigheter, att allmän fara för andras förförelse därav kommer. Även en till formen värdig, vederhäftig och moraliskt berättigad framställning torde nämligen, mot talarens eller författarens syfte, möjligen kunna medföra sådan fara, och att belägga en dylik framställning med straff måste anses betänkligt. Med skärpa har i lagrådet framhållits, att det i vår tid icke betraktas såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Skulle en dylik mening taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, såvida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, givetvis inskrida med straff eller andra tvångsmedel, men i övrigt bör enligt nutida uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Alldeles oavsett vilken uppfattning man hyser angående preventivmedlens skadlighet och vådan av att kännedom rörande desamma spriddes inom vida kretsar, måste man därför ifrågasätta riktigheten av ett förbud mot varje framställning rörande dessa medel, som *kan* medföra sådan fara, varom i lagrummet förmåles.

Utöver de tungt vägande principiella anmärkningar, som sålunda kunna riktas mot ett förbudande av preventivmedlens offentliga förordande eller beskrivande, anfördes redan vid tillkomsten av ifrågasvarande lagbestämmelser, att lämpligheten av ett dylikt förbud även ur andra synpunkter vore tvivelaktig. De betänkligheter, som då kommo till uttryck, hava numera vunnit i styrka. Under den tid, som förflutit sedan år 1910, synes nämligen uppfattningen rörande preventiva medel och betydelsen av vidgad kännedom om deras användning hava undergått en viss förändring. Vid lagbudets tillkomst framhölls visserligen, att ett användande av dylika medel för att förhindra befruktning under vissa omständigheter kunde vara berättigat. Mindre avseende fästes emellertid då vid ifrågasvarande medels förmåga att hindra överförandet av könssjukdomar. Såsom även framgår av ovanberörda utav medicinalstyrelsen afgivna utlåtande, ansågos visserligen vissa slag av sådana medel, varom nu är fråga, äga värde för att förhindra överförandet av venerisk smitta, men då de icke medförde något säkert skydd och under vissa förhållanden icke erbjöde något skydd alls, samt en vidgad kännedom om sättet för dessa medels begagnande skulle öka sedeslösheten och därmed även antalet smittmöjligheter, ansågs ett mera allmänt bruk av dylika medel till och med kunna bidraga till att öka spridningen av de veneriska sjukdomarna. Denna uppfattning delades

Även av ett stort antal läkare. I detta avseende synes emellertid numera ett omslag i uppfattningen hava inträtt. Vissa slag av preventiva medel hava sålunda, särskilt på grund av under världskriget vunnen erfarenhet, från speciellt sakkunnigt håll betecknats såsom mycket värdefulla hjälpmedel vid könssjukdomarnas bekämpande. Även om dessa medel icke erbjuda något absolut säkert skydd mot smitta, hava de dock, rätt använda, visat sig kunna nedbringa smittfaran till ett minimum. Den oerhörda spridning, som könssjukdomarna vunnit, samt insikten om att desamma på det allvarligaste hota att undergräva folkens hälsa och på den grund måste bekämpas med alla till buds stående medel, har därför medfört, att från olika håll påyrkats, att upplysning måtte spridas om den s. k. personliga profylaxen och de verksamaste medlen för densamma. Till denna uppfattning hava även statsmakterna i vårt land anslutit sig. Ut i 27 § av lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar har sålunda föreskrivits, bland annat, att Konungen skall förordna om de åtgärder, som erfordras för att bland allmänheten sprida kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet samt om de medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande. Frågan om vilka åtgärder i detta syfte, som böra av Kungl. Maj:t anbefallas, har även varit föremål för utredning av inom civildepartementet tillkallade sakkunniga, vilka den 9 mars 1921 avgivit ett betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m. I nämnda betänkande hava, bland annat, framlagts riktlinjer för ett upplysningsarbete, åsyftande att bland den stora allmänheten sprida kunskap om den individuella profylaxen. En förutsättning för denna upplysningsverksamhets bedrivande är givetvis, att det nu ifrågavarande förbudet mot preventivmedlens offentliga förordande och beskrivande icke lägger hinder i vägen för densamma. Uppenbart torde vara, att så icke är förhållandet, därest upplysningsverksamheten avser spridande av kunskap rörande vissa desinfekterande medel och metoder. Dessa torde nämligen icke kunna anses såsom »föremål» i lagens mening. Vida svårare ställer sig däremot spörsmålets besvarande, därest fråga är om vissa mekaniskt verkande medel. Jämväl en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom dylika medel rekommenderas eller anvisning meddelas om sättet för deras begagnande, torde måhända icke under alla förhållanden kunna undgå att enligt ifrågavarande lagrum drabbas av ansvar. Även om denna fara vid en riktig lagtolkning icke skulle föreligga, kan dock straffbudets tillvaro avskräcka från bedrivandet av en allmännyttig upplysningsverksamhet på detta område. Det har i sådant avseende från läkarhåll anförts, att straffbestämmelsens förefintlighet och svårigheten

att bestämma dess räckvidd hos personer, som haft för avsikt att på olika sätt verka för en vidgad kännedom om den personliga profylaxen, framkallat tvekan om de tilltänkta åtgärdernas tillåtlighet och därigenom kommit dem att avstå från det tillärnade företaget. Även av detta skäl synes det utskottet vara påkallat, att det nu bestående förbudet mot offentliga yttranden rörande preventivmedel borttages eller modifieras.

Då utskottet sålunda vill bereda ökad frihet för en allvarlig, vederhäftig upplysningsverksamhet i dessa ämnen, förbiser utskottet ingalunda, att åtgärder i denna riktning kunna medföra vissa vådor. Något slutgiltigt svar på frågan i vad mån ett spridande av kunskap om de preventiva medlen och en därav följande ökad användning av desamma inverka på nativitetens nedgång lärer visserligen icke kunna givas. Men det torde ej kunna förnekas, att från moralisk synpunkt betänkligheter kunna anföras också mot en upplysningsverksamhet av nyssnämnda slag, enär varje offentlig behandling av dessa ömtåliga ämnen givetvis kan medföra risk för ett undergrävande av den sexuella moralen och bidra till sedeslöshetens befrämjande. Det rätta handhavandet av den ifrågasatta upplysningsverksamheten är därför en utomordentligt vanskelig uppgift, och stora svårigheter möta, då det gäller att uppdraga gränsen mellan ett nyttigt kunskapspridande och en propaganda av icke önskvärt slag. Enligt utskottets uppfattning, vilken, såsom ovan nämnts, torde överensstämma med den, som funnit ett uttryck i lagen den 20 juni 1918, böra emellertid dessa betänkligheter vika med hänsyn till vikten av en vidgad kunskap om den personliga profylaxen såsom ett av de betydelsefullaste vapnen i kampen mot könssjukdomarna.

Vad härefter angår straffbestämmelsen för den, som *offentligen utställer eller förevisar preventiva medel*, torde visserligen ett sådant utställande eller förevisande i allmänhet anses sårande för anständigheten. Men det kan dock starkt ifrågasättas, huruvida ett särskilt förbud för dylikt förfarande är erforderligt. Såsom inom lagrådet påpekats, torde nämligen sådana åtgärder i de flesta fall, då skada därav kan föranledas, kunna straffas såsom tukt och sedlighet sårande gärningar. Måhända kan dock förbudet i denna del äga en viss betydelse bland annat därigenom, att detsamma tydligt anger vilka handlingar, som icke äro tillåtna.

Beträffande vidare förbudet mot *offentligt utbudande till salu* av ifrågavarande medel genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande, kunna visserligen, såsom lagrådets majoritet anført, till stöd för berörda förbud starka skäl anföras. Erfarenheten har emellertid visat, att den härutinnan givna straffbestämmelsen i stort sett är överksam för vinnande av det därmed avsedda syftet. Det torde vara en allmän iakttagelse,

att utbudandet av preventiva medel så gott som öppet äger rum såväl i skrift som genom tillkännagivande av annan art. Härvid får dock icke förbises, att straffbudet lagt hinder i vägen för några av de mest stötande och för den allmänna moralen farligaste formerna av dylikt utbudande. Därmed är givetvis något vunnet, men i huvudsak torde lagbestämmelsen i denna del kunna anses ineffektiv.

Vidkommande härefter förbudet mot *kringförande till försäljning av ifrågakomna medel*, torde detta förbud i viss mån hava en uppgift att fylla. Särskilt då kringförandet bedrives under sådana former, som före lagens ikraftträdande mångenstädes voro vanliga, innebär det säkerligen en allvarlig fara för i synnerhet ungdomens förförelse. I denna del torde även lagens straffhot hava i stort sett lett till åsyftat resultat.

Vad slutligen beträffar ifrågavarande lagstiftning i vad den riktar sig mot icke blott preventiva medel utan även *föremål, avsedda för otuktigt bruk*, torde, såsom inom lagrådet erinrats, stadgandena i denna del vara utan nämnvärd betydelse. De i paragrafens 2 moment omförmälda förfaranden torde nämligen, såvitt de avse föremål av nyssnämnda slag, kunna drabbas av straff enligt 1 momentet.

Såsom av det anförda framgår, finner utskottet uppenbart, att den s. k. preventivlagen är behäftad med väsentliga brister. Å ena sidan är densamma i viss mån överksam för vinnande av de mål, som därmed avses, å andra sidan kan densamma innebära en fara för yttrandefriheten i viktiga samhällsfrågor och lägga hinder i vägen för en sund upplysningsverksamhet. Härtill kommer, att lagbudet, som riktar sig mot vissa speciella förfaranden, saknar den allmängiltighet, som en straffbestämmelse i allmänhet bör äga, samt att samhället även oavsett nämnda lag icke står utan vapen mot vissa av de i lagbudet straffbelagda handlingarna. Det oaktat kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionärens yrkande, att preventivlagen måtte utan vidare upphävas. Det torde icke vara försvarligt att åter lämna fältet fritt för den farliga försäljningen genom kringförande av preventiva medel. Ej heller kan det förbises, att den genom tal eller skrift i vinningslystet syfte drivna propagandan för sådana medel under vissa förhållanden kan innebära en fara för ungdomens förförelse, inför vilken lagstiftningen ej kan ställa sig likgiltig.

På vilket sätt de ovan antydda bristerna i den nu gällande lagen böra avhjälpas samt nyssnämnda och andra berättigade önskemål förverkligas, kan utskottet för närvarande icke angiva. Ett avgörande härutinnan torde förutsätta, att frågan göres till föremål för en allsidig utredning. Utskottet vill därför för sin del förorda, att en sådan utredning verkställas genom Kungl. Maj:ts försorg. Av en dylik utredning torde komma

att framgå, huruvida ifrågavarande lagrum bör kvarstå i omarbetat skick eller om detsamma bör helt upphävas och ersättas med stadganden av annan art. Vid utredningen kan även komma under överbägande den vid lagens tillkomst inom reglementeringskommittén framkastade, av motionärerna vid 1910 års riksdag upptagna tanken, att de preventiva medlen böra inräknas bland varor, som kunna erhållas endast å apotek. En reform i denna riktning synes utskottet erbjuda vissa fördelar, om det också måste erkännas, att en del praktiska olägenheter därmed kunna vara förenade. Att ett upphävande eller en omarbetning av meromnämnda lagrum torde komma att nödvändiggöra en ändring jämväl av tryckfrihetsförordningen, lär knappast behöva påpekas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, huruvida och under vilka förutsättningar 18 kapitlet 13 § 2 momentet strafflagen må kunna upphävas eller omarbetas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

Stockholm den 9 maj 1922.

På första lagutskottets vägnar:

JAKOB PETTERSSON.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit: herrar Pettersson i Södertälje, Hederstierna, Jacob Larsson, Rogberg, Klefbeck, Edw. Larson, Julin, Leander, Lindqvist i Halmstad, Pettersson i Bjälbo, Leo, Söderberg och Johanson i Huskvarna.

Reservationer:

dels av herrar *Lindqvist* i Halinstad och *Söderberg* mot viss del av motiveringen;

dels av herr *Hederstierna*, som anfört:

»Ehuru det redan genom nu ifrågavarande lagbuds avfattning är tydligt, att av detsamma icke träffas de meddelanden uti förevarande ämne, som icke ske under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, så skulle nog mången gång vara önskvärt, att jämväl härutöver sådana meddelanden skulle kunna för en större allmänhet straffritt meddelas, som innefattade råd och anvisningar för undvikande av smitta vid könsumgånge. Emellertid är det säkerligen icke möjligt att lämna dylika råd och anvisningar utan att samtidigt locka fullt friska personer att vid könsumgånge iakttaga sådana försiktighetsmått, att de icke behöva befara den helt naturliga påföljd, som därav eljest kan uppkomma. Blev e ett sådant förfaringsätt än vanligare än det redan sorgligt nog torde vara, skulle detta komma att hava en synnerligen sorglig påföljd på hela vårt folks moraliska liv, en påföljd som det synes vara samhällets plikt att söka motverka. Samhällets intresse i detta avseende synes vara så starkt, att man måste iakttaga detsamma även med den olägenhet, som ovan berörts.

På grund härav hemställer jag

att förevarande motion måtte lämnas utan bifall.»

dels av herr *Rogberg*, som instämt i herr *Hederstiernas* yrkande om avslag å motionen och i övrigt anfört:

»Genom bestämmelserna i förevarande moment har lagstiftaren åsyftat dels att sätta en damm mot vinningslystnadens trafik med utbudande till allmänheten av föremål, avsedda för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av könsumgånge, och dels att avhålla medborgarne från att under angivna förhållanden göra uttalanden av viss innebörd.

Nu har motionären påstått, att lagstiftningen icke mäktat hindra vinningslystnadens trafik, men genom sitt åläggande av viss förtegenhet, utan att skydda moralen, främjat könssjukdomarnas utbredning. Av ut-

skottets uttalanden framgår, att utskottet i avseende å trafiken med föremål, varom nu är fråga, förklarar:

att lagstiftningen, i den mån densamma riktar sig mot föremål, avsedda för otuktigt bruk, är utan nämnvärd betydelse,

att lagstiftningen, i den mån densamma stadgar straff för offentligt utställande eller offentlig förevisning av preventiva medel, icke torde vara erforderlig, då straff för dylika åtgärder kan utkrävas jämlikt paragrafens 1 moment,

att lagstiftningen, i den mån den innebär förbud mot offentligt utbudande till salu av ifrågavarande medel genom utspridande av skrift eller annat tillkännagivande väl i stort sett är överksam, men dock har starka skäl för sig och lagt hinder i vägen för några av de mest stötande och för den allmänna moralen farligaste formerna av dylikt utbudande;

samt att lagstiftningen, i den mån den avser förbud mot kringförande till försäljning av ifrågakomna medel, har en viss uppgift att fylla och i det hela taget lett till åsyftat resultat.

Även om man bortser från de erinringar, vilka kunna göras emot utskottets ovanberörda uttalanden och uttalanden i övrigt, och även om man medger det ofullkomliga i de omförmälta bestämmelsernas verkan, kan man svårigen finna något bärande motiv för utskottets förslag om utredning beträffande lagrummets upphävande eller förändring, såvitt angivna punkter rör.

Återstår lagrummets förmenta hinder vid könssjukdomarnas bekämpande, vilket härledes huvudsakligen ur lagrummets sista och viktigaste punkt. Denna punkt är riktad mot offentliga, i tal eller skrift förekommande yttranden, vilka, avgivna under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, söka förleda till användande av preventiva medel eller innefatta meddelande av anvisning om sättet för deras begagnande. Utskottets uttalande i förevarande del går efter principiell granskning dock ej längre, än att utskottet ifrågasätter riktigheten av det för berörda yttranden stadgade förbudet. Exempel på det förment betänkliga i lagbudets verkningar under de år detsamma bestått, hava emellertid icke anförts. För övrigt, då en framställning, som i och för sig är ren från omoraliska motiv, ändock kan vara ägnad att förvillade de sedliga begreppen på det sexuella området, lär lagstiftaren, som haft att jämkas emellan moralens och yttrandefrihetens här i viss mån stridiga intressen, icke genom sitt för angivet fall gällande straffhot hava trätt medborgarens yttrandefrihet för nära. Principiellt sett synes lagbudet fullt försvarligt. Vidkommande det närstående praktiska spörsmålet, huruvida fara är för handen, att tilltänkta åtgärder till vidgad kännedom om de mekaniska

preventivmedlen komma att drabbas av laga ansvar, synes utskottet avsluta sig till den uppfattningen, att vid en riktig lagtolkning sådan fara icke föreligger, därest fråga är om en värdig, från allt osedligt syfte fri framställning, varigenom dylika medel rekommenderas. Grund för den föreslagna skrivelsen synes således saknas, jämväl såvitt nu förevarande del av lagrummet rör.

I avseende å preventivmedlen ligger det, beklagligt nog, nära till hands att antaga, att en upplysning om dem, friare än den, som för närvarande är tillåten, skall medföra endast föga ökad hjälp vid könssjukdomarnas bekämpande, men att dylik friare upplysning skall innebära risk för den sexuella moralen i allmänhet. Följaktligen har jag funnit mig böra biträda avslagsyrkandet.»

dels ock av herr *Johanson* i Huskvarna, som likaledes förenat sig med herr *Hederstierna* i dennes yrkande om avslag på motionen och såsom skäl därför anført:

»Utskottet anser den s. k. preventivlagen innebära en fara för yttrandefriheten och gör gällande, att densamma lägger hinder i vägen för en sund upplysningsverksamhet. Samma farhågor yppades vid lagens antagande, men några exempel därpå hava icke av utskottet anförts från den tid, lagen varit i kraft. Uti det i utskottets yttrande omförmälda sakkunnigebetänkandet av den 9 mars 1921 hava icke heller några exempel anförts på att lagen drabbat fullt legitima framställningar i ämnet. Något behov av lagens upphävande synes mig därför icke föreligga. De farhågor för de sedliga vådorna av trafiken med de s. k. preventivmedlen, som vid lagens antagande med styrka uttalades av medicinalstyrelsen m. fl., hava enligt min mening allt fortfarande sin giltighet. Även utskottet finner visserligen, att åtgärder i den föreslagna riktningen kunna medföra vissa vådor, men anser dessa betänkligheter böra vika med hänsyn till vikten av en vidgad kunskap om den personliga profylaxen, och särskilt om de preventiva medlen, såsom ett av de betydelsefullaste vapnen i kampen mot könssjukdomarna. Utskottet framhåller därvid, att under den tid, som förflutit sedan 1910, uppfattningen rörande preventivmedel och betydelsen av vidgad kännedom om deras användning synes hava undergått en viss förändring. Även om ett omslag i uppfattningen på detta område skulle hava inträffat, torde enligt min mening, detta omslag icke utgöra tillräcklig grund för ett upphävande av nu gällande bestämmelser i ämnet.

Utskottets yrkande inskränker sig till en begäran om utredning, utan att utskottet tagit ställning till frågan, huruvida lagen skall helt upphävas

eller icke, men utskottets motivering innebär dock, synes det mig, en stark anslutning till motionens yrkande och den grundåskådning, av vilken den uppbäres. Jag är övertygad därom, att en lagstiftning i denna anda skulle medföra ett ödesdigert undergrävande av allmän tukt och sedlighet, varigenom folkets andliga och fysiska hälsa skulle allvarligt äventyras.»